

Bart Wallet: 'Israël en de Palestijnen voelen zich allebei het slachtoffer, en beiden hebben daar reden toe'

Interview uit het ND, door [Annegina Randewijk](#), zaterdag 14 oktober 2023

Filmpjes van bloed, bommen en Hamas-brommers waarop gekidnapte Israëliërs weg worden gevoerd, het internet staat er vol mee. 'Er wordt een oorlog gevoerd tussen Hamas en Israël, maar daarnaast is er ook een pr-oorlog aan de gang', vertelt Bart Wallet, hoogleraar Joodse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Wallet waarschuwt: 'Overschat je eigen kennis niet, maar laat je goed informeren.'

Hoogleraar Bart Wallet. Beeld United Photos/Toussaint Kluiters

AMSTERDAM

Wallet wordt om de haverklap gebeld voor een interview vanwege zijn uitgebreide kennis over de vroegmoderne en moderne Joodse geschiedenis. Stel Wallet een vraag en hij legt het kort en bondig uit. Van de eerste Joodse migratie in 1881 tot welke Palestijnse leider de politieke moed heeft om te streven naar vrede.

Hij ziet het als zijn taak om mensen goed te informeren, zeker met de bakken aan *fake news* die de ronde doen over het Israël-Hamas-conflict. 'Veel mensen vormen een opinie op basis van twee of drie filmpjes die ze voorbij zien komen. Het is heel emotiegericht. Maar wil je dit conflict beter begrijpen, dan heb je toch een langetermijnperspectief en historische diepte nodig.'

Dat komt goed uit, want daarom bellen we u. Waar in de geschiedenis moeten we beginnen om te begrijpen wat er nu gebeurt in Israël?

'We moeten teruggaan naar de val van de grote multi-etnische rijken vanaf het einde van de negentiende eeuw, zoals het Ottomaanse Rijk, het Habsburgse Rijk en het Russische Rijk. Dit waren rijken waarin veel minderheden met verschillende talen, culturen en religies bij elkaar kwamen. Maar vanaf midden negentiende eeuw braken steeds meer groepen uit. Zij wilden voor zichzelf beginnen en eigen landen creëren.'

Die ontwikkeling maakte het dus makkelijker om een eigen staat te beginnen, zou je zeggen.

'Ja, alleen pasten de Joden niet in die nieuwe wereld die gemaakt werd. Zij wonen overal. Dat er zo veel nationale bewegingen ontstonden voor de Eerste Wereldoorlog en Joden voor vele daarvan als een probleem werden gezien op weg naar een eigen natiestaat, leidde er onder meer toe dat de Joden zeiden: wij zijn net als al die andere volken met een eigen cultuur en een eigen taal. Wij willen

ook een eigen thuisland. En het is natuurlijk duidelijk waar dat moet zijn. Daar bidden we elke dag voor: het Heilige Land. Die beweging noemen we zionisme.'

Wanneer begon die migratie van Joden?

'Dat begon vanaf 1881. Maar er waren ook al Joodse gemeenschappen in Palestina die eeuwenoud waren.'

Er komt toch ook nog Brits kolonialisme om de hoek kijken?

'Na de Eerste Wereldoorlog, toen de meeste landen ontstonden, werd er ook naar het Midden-Oosten gekeken. Daar waren ook allerlei volken die recht hadden op een eigen land, maar er nog niet klaar voor waren volgens de Volkerenbond, de voorloper van de VN. Zij moesten volgens hen hulp krijgen van een doorgewinterde 'senior' natie. Er waren twee vrijwilligers voor deze 'job': Frankrijk en Engeland. Zij kregen allebei een aantal landen onder zich, met als doel om die naar onafhankelijkheid te begeleiden. En Palestina gaat naar de Britten.'

Maar dan blijken daar niet alleen Joden, maar ook Arabieren te wonen.

'Klopt en daardoor sturen de Britten eigenlijk al vrij snel aan op een tweestatenoplossing. Dat ze zeggen: ook voor de Arabische bevolking moeten we eenzelfde traject van nationbuilding en statebuilding inzetten.'

Hoe komt het dat dit - overduidelijk - na al die tijd nog niet is gelukt?

'De twee nationale bewegingen lijken veel op elkaar, maar de tragiek is dat ze allebei hetzelfde grondgebied willen. Ze hebben dezelfde nationale droom. Maar wat een groot probleem is vanaf de start, en waar weinig over wordt gesproken, is dat de zionistische beweging eerder is ontstaan. Op het moment dat de Britten gaan helpen bij de opbouw van een eigen natiestaat is dat voor de Joodse bevolking een geschenk uit de hemel. Zij waren er klaar voor.'

'De zionistische beweging was een geoliede machine'

'De politieke infrastructuur voor een Joodse staat stond en de zionistische beweging was een geoliede machine. De Britten konden snel zaken met hen doen en zich dan terugtrekken. Maar de Palestijnse nationale beweging komt pas veel later op gang. Dat is wat historici noemen de ongelijkzijdigheid van het gelijktijdige.'

Dat is?

'Dat je twee nationale bewegingen hebt die aan de ene kant heel erg op elkaar lijken, maar in totaal verschillende fases zitten. Waardoor het lastig is om tot een oplossing te komen, omdat wat vaak goed is voor de één - omdat het past bij de fase waar de nationale beweging in verkeert - dan weer slecht is voor de ander.'

Hoe komt het dat de Palestijnse nationale beweging zoveel later van de grond komt?

'Omdat zij aan het begin, hoe moet ik dat zeggen, voor een belangrijk deel werden onthoofd. Niet letterlijk, maar in de zin dat er nieuwe landsgrenzen werden getrokken. En die zorgden ervoor dat de Palestijnse bevolking werd gescheiden van de bestuurlijke, politieke en culturele elite in Damascus en Beirut.

De mensen die in Palestina terecht kwamen, waren over het algemeen analfabeet. Het zorgde ervoor dat het een tijd duurde voordat er een nieuwe politieke elite werd opgebouwd om de Palestijnse

ationale beweging te leiden. Ook de omliggende Arabische landen hebben lang hun steun ontzegd aan de Palestijnen. Pas in 1988 heeft Jordanië de legitimiteit van de Palestijnse nationale beweging erkend.'

In de jaren negentig lijkt het dan eindelijk zover te zijn. Iedereen kent de foto's van de handdruk tussen de Israëliische leider Shimon Peres en de Palestijnse leider Yassar Arafat in Washington.

'Ja, dat was een periode van hoop. Ergens kun je zelfs zeggen dat de twee bewegingen dezelfde politieke taal spreken. De zionist begrijpt de logica van Palestijns nationalisme. En een Palestijnse nationalist begrijpt in principe de logica van zionisten. Ze zijn het overduidelijk niet met elkaar eens, maar ze spreken dezelfde taal. Dit zou in principe het sluiten van compromissen mogelijk moeten maken.'

Even zucht Walleet. Hij denkt aan de Osloakkoorden - die vrede moesten brengen - van 1993.

'Er zijn heel veel weeffouten gemaakt. Maar de belangrijkste reden waarom uiteindelijk het vredesproces helemaal is ontspoord, is omdat in beide samenlevingen extremistische groepen zijn die geen vrede willen.'

'De extremen hebben beide samenlevingen gekaapt, waardoor de hoop op vrede heel effectief is kapotgemaakt'

'Aan de ene kant is dat de kolonistenbeweging die zegt: wij willen een groot Israël. En er is geen ruimte voor een Palestina. En aan de andere kant staan Hamas en de islamitische jihadisten die zeggen: wij willen een Palestina *from the river to the sea*. De extremen hebben beide samenlevingen gekaapt, waardoor de hoop op vrede heel effectief is kapotgemaakt.'

In de jaren negentig was het een 'gewoon' regionaal conflict. Dat is het nu overduidelijk niet meer. Hoe komt dat?

'Dan moeten we terug naar 9/11 en *The War on Terror*. Daarnaast is er nog een ander heel belangrijk conflict dat invloed heeft, dat we over het hoofd zien.'

Welke is dat dan?

'De soennitische alliantie tegen de sjiitische alliantie die zorgt voor veel conflicten in het Midden-Oosten, maar ook de basis is van de proxy-oorlog (een conflict dat een land uitvecht via een andere partij, red.) in Jemen. Israël hoort bij de soennitische kant, samen met Saudi-Arabië, Egypte en Jordanië. En Hamas en Islamitische Jihad in Gaza bij de sjiitische kant van Iran, het Al-Assad-regime in Syrië en Hezbollah in Libanon.'

Hoe komen de Palestijnen en Israëliërs hier ooit heelhuids uit?

'De Palestijnse Autoriteit op de Westelijke Jordaanoever zit evenals Israël in de soennitische alliantie. Daardoor is er een spagaat in die alliantie: een groot deel van de bevolking heeft een natuurlijke sympathie voor de inwoners van Gaza, tegelijkertijd zijn de regeringen zeer tegen de invloed van Iran gekant.

'De beste kans op een oplossing is Saudi-Arabië'

De beste kans op een oplossing is dat Saudi-Arabië en Israël, als onderdeel van een allesomvattende vredesdeal, met echte oplossingen komen voor de Palestijnen. Maar het is voor Israël duidelijk dat Hamas als terreurorganisatie geen enkele rol kan spelen in vredesonderhandelingen.'

Het Israëlische leger kan elk moment de Gazastrook binnenvallen. Waarom zien zij dat als enige mogelijkheid?

‘Israël heeft liever de onzekerheid van wat gaat komen, dan de duivel die er nu zit. Het is een heel bewuste gok, want we weten niet wat er nu gaat gebeuren met een grondoffensief. Het is echt heel spannend.’

Wordt er momenteel gesproken over vrede in Israël?

‘De meeste mensen, zelfs vredesactivisten, zeggen dat de weg naar vrede loopt door deze oorlog heen.’

Is er in al die jaren onderdrukking van Israël, maar ook Hamas die regeert met harde hand, geen roep geweest onder de Palestijnen dat zij van Hamas af willen?

‘Als die er al was, zul je die niet snel zien. Burgers die sympathiseren met een andere Palestijnse beweging worden geïntimideerd, burgers van wie het vermoeden bestaat dat zij iets met Israël te maken hebben, worden gearresteerd en doodgeschoten.’

Kun je verwachten van mensen die al zo lang in een extreme situatie leven, met dagelijks trauma, dat zij ooit tot verzoening komen?

‘We hebben hier inderdaad te maken met twee getraumatiseerde bevolkingen. Alle oorlogen die gevoerd zijn, alle terreuraanslagen door de jaren heen. Het is veel. Iedereen in Israël kent wel mensen die gesneuveld zijn of opgeblazen. Dat geldt ook aan de Palestijnse kant. Dat maakt dat je de emoties aan beide kanten zo ongelofelijk serieus moet nemen.’

Is er hoop?

‘Als je ernaar zoekt, zul je het zeker vinden. Er zijn echt wel mensen die naar elkaar uitreiken en proberen over de pijn heen, de ander te zien. Maar dat is natuurlijk wel een heel zware opgave.’

‘Beiden voelen zich het slachtoffer. En beiden hebben daar goede redenen voor.’

‘Beiden voelen zich het slachtoffer. En beiden hebben daar goede redenen voor. Maar tegelijkertijd moet je zeggen - als je een oplossing wilt - dat mensen hierboven uit moeten durven stijgen. Daar is politieke moed voor nodig. Als we naar een toekomst willen, naar vrede, dan moeten er pijnlijke beslissingen genomen worden. Zoals aan allebei de kanten de extreme groepen vertellen dat hun maximale plaatje er nooit gaat komen. We moeten via de gematigde route toewerken naar verzoening en een tweestatenoplossing.’

Zijn er landen die goed uit zo’n soortgelijk conflict zijn gekomen?

‘Het beste voorbeeld blijft natuurlijk Noord-Ierland. Daar is trouwens ook de symboliek van het Israël-Palestina-conflict terug te vinden. De protestanten identificeren zich met Israël, terwijl de katholieken dat doen met Palestina. Er zijn nog steeds spanningen in Noord-Ierland, maar het is redelijk gelukt.’

We hebben dus politiek moedige leiders nodig. Wie zou de kar aan de Palestijnse kant kunnen trekken?

‘Mustafa Barghouti zou een goede opvolger zijn van Abbas. Hij kan op het meeste draagvlak rekenen, wat belangrijk is omdat er veel verdeeldheid is. Hij wordt gezien als een echte strijder voor de Palestijnse zaak en kan daarom ook compromissen sluiten.’

Waarom gaat de situatie in Israël en Palestina ons zo aan het hart in Nederland?

‘Het raakt een zenuw in onze samenleving. Het is toch ons meest ‘binnenlandse’ buitenland.’

Hoe komt dat? Voelen we ons schuldig over onze rol in de Holocaust?

‘Ja, dat ergens ook. Maar wat misschien nog wel het meest speelt, is dat we vanuit onze Europese christelijke traditie het Heilige Land altijd als het centrum van de wereld hebben gezien. Dus de fixatie op dat gebied is heel groot. Dit kan leiden tot veel steun voor Israël, maar ook voor de Palestijnse zaak. Die fixatie zegt iets over onze Europese identiteit.’

Dus onze geschiedenis zit heel diep verweven in ons denken.

‘De bekende Duitse filosoof Hans-Georg Gadamer heeft ooit een prachtige zin gezegd: ‘Niet de geschiedenis behoort ons toe, maar wij behoren de geschiedenis toe.’

Dat betekent niet dat wij slaaf zijn van de geschiedenis, maar we zijn er wel door gevormd. En dat zie je rond dit dossier heel sterk.’

Laatste vraag: Hoe kunnen we vanuit Nederland en als christen de weg naar vrede steunen?

‘Ten eerste: overschat je eigen kennis niet, maar laat je goed informeren. Want er is ook een oorlog aan de gang. Daarnaast is het altijd goed om initiatieven van hoop en vrede te steunen. Dat is één lijn vanuit de christelijke traditie. De andere lijn is natuurlijk die van recht en gerechtigheid. Dus het kwaad benoemen als kwaad, hoort daar ook bij. Dus in die zin vind ik het terecht als kerken het kwaad daadwerkelijk benoemen.’

‘Maar het element van wraak, hoewel misschien goed te begrijpen, is geen goede raadgever. Zet je vooral in op mensen die bruggen bouwen. En die zijn er genoeg. Ondersteun bijvoorbeeld ouderkringen waar ouders van kinderen die zijn omgekomen door terreur aan Israëlische kant of door Israëlisch oorlogsgeweld aan de Palestijnse kant, elkaar ontmoeten en zich met elkaar verbinden. Hier ontstaan kleine ruimtes van hoop en die heb je nodig in deze uitzichtloze situatie.’

Bart Wallet

Bart Wallet (1977) is sinds 2021 hoogleraar Joodse studies, vroegmoderne en moderne Joodse geschiedenis, aan de Universiteit van Amsterdam. Naast zijn werk bij de UvA is Wallet redacteur bij verschillende wetenschappelijke tijdschriften en bekleedt hij bestuurs- en adviesfuncties.

<https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/1195652/bart-wallet-israel-en-de-palestijnen-voelen-zich-allebei-het-#/reader>

[LEES OOK](#)

[Vraag om wijsheid voor wie zondag in de kerk iets over Israël moet zeggen. En om mildheid voor jezelf](#)

[LEES OOK](#)

[Deze Palestijnse theoloog werkt al dertig jaar aan verzoening: ‘Ik zie mensen die nu opgeven’](#)